

ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА, КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА І СТУДЕНТА У ПРОЦЕСІ ОСВОЄННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН

ORGANIZATION OF CREATIVE INTERACTION OF TEACHER, CONCERT MASTER AND STUDENT IN THE PROCESS OF LEARNING VOCAL AND CHORAL DISCIPLINES

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, а саме налагодженню творчої взаємодії викладача, концертмейстера і студента під час вивчення дисциплін вокально-хорового циклу. Зокрема, розкриваються передумови такої взаємодії для створення сприятливого середовища навчально-виховного процесу. Основна увага зосереджується на теоретико-методичних засадах організації навчального процесу майбутніх педагогів-музикантів у вокально-хоровій діяльності. Висвітлюються робочі завдання на заняттях з постановки голосу, хорового диригування, хорового класу та шляхи їхньої реалізації у процесі вивчення навчального репертуару. У результаті вивчення наукової літератури творчу взаємодію викладача, концертмейстера і студента інтерпретовано як процес і результат їхньої сумісної професійної діяльності, побудованої на партнерських міжособистісних взаєминах та творчій співпраці, під час якої реалізуються навчально-виховні й художньо-творчі завдання. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури обґрунтовуються педагогічні принципи взаємодії викладача, концертмейстера і студента під час вивчення дисциплін вокально-хорового циклу. Такими принципами виявлено: принцип послідовного вдосконалення вокально-хорових умінь і навичок, принцип систематичного навчання, принцип індивідуального підходу, принцип цілеспрямованого створення художньо-творчого середовища, принцип доступності навчання, принцип наочності навчання, принцип свідомого накопичення знань, принцип емоційної стабільності, принцип комунікативності, принцип свідомого аналізу. Зазначається також, що успішна сумісна діяльність викладача мистецьких дисциплін, концертмейстера і майбутнього вчителя музичного мистецтва забезпечується єдністю методологічного, теоретичного та методичного аспектів.

Ключові слова: творча взаємодія, професійна підготовка студентів, учитель музич-

ного мистецтва, вокально-хорові дисципліни, концертмейстерська діяльність.

The article is devoted to one of the actual problems of training future music teachers, namely the establishment of creative interaction between the teacher, concertmaster and student during the study of the disciplines of the vocal and choral cycle. In particular, the prerequisites for such interaction to create a favorable environment for the educational process are revealed. The main focus is on the theoretical and methodological foundations of the organization of the educational process of future teachers-musicians in vocal and choral activities. Work assignments in classes on voice production, choral conducting, choral class and the ways of their implementation in the process of studying the educational repertoire are highlighted. As a result of the study of scientific literature, the creative interaction of the teacher, concertmaster and student was interpreted as the process and result of their joint professional activity, built on partnership interpersonal relationships and creative cooperation during which educational and artistic and creative tasks are implemented. Based on the analysis of the psychological and pedagogical literature, the pedagogical principles of the interaction of the teacher, accompanist and student during the study of the disciplines of the vocal and choral cycle are substantiated. These principles revealed: the principle of consistent improvement of vocal and choral abilities and skills, the principle of systematic learning, the principle of individual approach, the principle of purposeful creation of an artistic and creative environment, the principle of accessibility of learning, the principle of clarity of learning, the principle of conscious accumulation of knowledge, the principle of emotional stability, the principle of communicativeness, the principle of conscious analysis. It is also noted that the successful joint activity of a teacher of art disciplines, a concertmaster and a future music teacher is ensured by the unity of methodological, theoretical and methodical aspects.

Key words: creative interaction, professional training of students, music teacher, vocal and choral disciplines, concertmaster activity.

УДК 378.011.3-051:78
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.2.27>

Сідорова І.С.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри вокально-хорової
підготовки, теорії та методики
музичної освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла
Коцюбинського

Стребкова Д.В.,
концертмейстер кафедри
вокально-хорової підготовки,
теорії та методики музичної освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла
Коцюбинського

Науменко І.В.,
викладач, концертмейстер кафедри
музикознавства, інструментальної
підготовки та хореографії
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність питання організації ефективної роботи викладача і концертмейстера у процесі викладання вокально-хорових дисциплін та навчання майбутніх учителів музичного мистецтва у вищій школі зумовлюється потребами сучасного суспільства щодо підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, певними вимогами до професійно-творчої спрямованості педагогів-музикантів, їхньої комунікативності і успішної педагогічної взаємодії для створення сприятливого навчального середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації взаємодії викладача, концертмейстера і студента у процесі викладання вокально-хорових дисциплін і нині викликає посилений науковий і практичний інтерес. Проблематику мистецької освіти у власних дослідженнях здійснюють І. Бех, Н. Гончаренко, І. Заболотний, А. Козир, Н. Миропольська, В. Фрицюк, Г. Ципін та інші. Особливості підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва висвітлюються в роботах вітчизняних дослідників, таких як Т. Белінська, Л. Василевська-Скупа, Н. Кравцова, О. Олексюк, Л. Онофрійчук, Г. Падалка, В. Пустовіт, О. Рудницька, І. Швець, О. Щолокова та

інших. Останні розробки загальної концепції дистанційної музичної освіти здійснено І. Адамовою, В. Беліковою, В. Безпалько, Т. Головачук, Р. Гуревичем, О. Тамаркіною та іншими авторами.

Специфіка та основні методи роботи сумісної діяльності педагога, концертмейстера, студента описуються у дослідженнях В. Задоя, Т. Карпенко, С. Ключевої, Ж. Колоскової, О. Піхтар, М. Печенюк та інших. У спеціальній літературі висвітлюються окремі питання, пов'язані із загальною підготовкою концертмейстера (Л. Бонь, Дж. Мур, О. Люблінський, Н. Скоробагатко, І. Стотика, Я. Сопіна, Є. Шендерович та інші), розглядаються проблеми техніки виконання, транспонування нотного тексту, підбору по слуху та читання з листа (Е. Власенко, О. Клименко, В. Кононенко, Є. Нікітська, Т. Молчанова, О. Островська та інші). Окремо, варто виокремити роботи, присвячені співтворчому процесу спільної діяльності соліста та концертмейстера (Е. Економова, Н. Інюточкіна, О. Попова, О. Стотика та інших). Саме ці автори ставлять завдання в роботі концертмейстера: втілити технічні засоби виконання, відтворити художні образи та намітити різні варіанти виконавських трактувань; приділити увагу змісту, композиційній структурі, формі, характеру фактури, поетичному тексту, а головне, партії виконавця-соліста.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Дослідження присвячене визначенню педагогічних принципів творчої взаємодії викладача, концертмейстера і студента у процесі викладання і освоєння вокально-хорових дисциплін, що до останнього часу не мали належного висвітлення у науково-методичній літературі.

Мета статті – визначення педагогічних принципів взаємодії викладача, концертмейстера і студента у процесі вивчення вокально-хорових дисциплін у вищій педагогічній школі.

Виклад основного матеріалу. Важливою передумовою успішної організації навчального середовища є наявність певних особистісних і професійних якостей педагога і концертмейстера у процесі викладання вокально-хорових дисциплін. Важливим є толерантне ставлення до своїх професійних обов'язків, та, зокрема «внутрішня» взаємодія, налагодження контакту під час занять. В основі формування толерантності, зазначає Белінська Т. є «музичне мистецтво з художньо-творчим спрямуванням освітнього середовища, змістовні можливості якого сприяють розвитку загальної музичної культури, творчих здібностей, музичного мислення, художнього сприйняття майбутнього фахівця, формуванню вмінь організувати творчу взаємодію в колективі» [1, с.13].

Одним із завдань спільної роботи викладача, концертмейстера і студента на заняттях є виконання музичного твору. Зазвичай, кожне виконання – індивідуальне, неповторне відображення

музичної думки, яке має власну інтерпретацію. Виконавська інтерпретація вокально-хорового твору будується на знаннях, вміннях, особистісних відчуттях, творчому досвіді кожного, хто бере участь у зазначеному процесі. Вивчення і виконання твору реалізується у процесі творчої діяльності, тобто співтворчості усіх трьох учасників взаємодії. Творча взаємодія, у такий спосіб, розглядається як процес і результат сумісної професійної діяльності педагога, концертмейстера і студента під час якої реалізуються навчальні та художньо-творчі завдання.

Взаємодія усіх учасників навчального процесу реалізується через власну творчу активність, індивідуальні якості, обдарованість, певні відчуття та особливості сприймання музики. Спільною метою взаємодії є прагнення до узгодженості, взаємопроникнення та доповнення творчих задумів партнерів, досягнення ансамблевого звучання. У результаті чого, утворюється індивідуальний виконавський стиль, тобто власна інтерпретація твору.

Формування творчої взаємодії відбувається на всіх етапах навчальної роботи, а саме, під час вибору репертуару, розучування, створення єдиного художньо-творчого стилю та підсумкового виконання. Педагог обирає відповідний навчальний репертуар, виходячи з індивідуальних особливостей, можливостей, музичного розвитку студента. У процесі вивчення твору, викладач працює над вокальними навичками, текстом та змістом, вокальною технікою тощо. Також, потрібно приділяти увагу на розвиток у студента навичок соліста з усвідомленим розумінням партнерських відносин, співтворчого виконання твору. Викладач повинен намагатися досягнути високого рівня професійної майстерності у студента та налагодження співтворчості з концертмейстером.

Завданням студента є ретельне вивчення вокально-хорового твору, спрямоване на пізнання його епохи, стилю, форми, змісту, образів, наділених певними почуттями і формування особистісного сприймання, шляхів відтворення й інтерпретації твору. У ході вивчення репертуару відбувається послідовний розвиток професійних компетентностей, удосконалення рівня виконавської майстерності, особистісних якостей, педагогічної культури майбутнього учителя музичного мистецтва. Крім того, на заняттях відбувається підготовка студента до концертно-виконавської практики, яка є одним з ефективних форм педагогічного впливу. На думку, Л. Онофрійчук концертно-творча діяльність допомагає «відчутти радість духовно-емоційного піднесення в момент відтворення цілісного музичного образу, формує потреби бачити і втілювати прекрасне як у мистецтві, так і в дійсності, надає стимул для всебічного самовдосконалення особистості» [2, с. 290].

Варто зазначити, що особливе місце у налагодженні творчої взаємодії та у фаховій підготовці

студентів відіграє робота концертмейстера. Вона «відбиває не лише педагогічну, але передусім акомпаніаторську спрямованість формування і розвитку музично-творчих навичок, специфіка яких полягає в поєднанні різних музично-виконавських дій» [3, с.6]. Основним завданням концертмейстера в процесі підготовки майбутніх учителів-музикантів є формування вмінь та навичок необхідних для роботи в загальноосвітніх та мистецьких школах, в цьому полягає специфічна відмінність діяльності концертмейстера у вищому закладі педагогічної освіти від аналогічної роботи з професійними виконавцями.

Допомога концертмейстера у вивченні різного музичного матеріалу під час освоєння вокально-хорових дисциплін передбачає певну інтеграцію професійних знань і спеціальних практичних вмінь та навичок студентів, необхідних для розвитку музично-педагогічної майстерності. Разом з тим, завданням концертмейстера є допомога у роботі студента над акомпанементом творів шкільного репертуару, хорової партитури тощо. В останні роки складається тенденція підготовки студентів без спеціальної музичної освіти, що ускладнює навчальний процес, а разом з тим, вимагає посилення практичного освоєння основ гри на фортепіано. Адже, основою виконавської діяльності майбутнього педагога-музиканта є вільне володіння музичним інструментом, читання нот з листа, транспонування, добір і гармонізація музичного матеріалу на слух, розвинуте почуття ансамблю.

Для реалізації творчої взаємодії завданням концертмейстера є оволодіння різними видами діяльності при роботі з солістами та колективами; розуміння специфіки виконання акомпанементу у вокальних і хорових творах; приділення уваги аналізу роботи над фортепіанною партією і власне виконавською діяльністю, нерідко пов'язаної із взаємоузгодженістю слова і звуку; налагодження контакту з солістом, зробивши акцент на особливостях поєднання партії соліста з акомпанементом. Це стосується акомпанування як класичних творів, так і сучасної музики. Отже, в основу діяльності концертмейстера покладено освоєння різних форм роботи з солістами-вокалістами, диригентами, ансамблями, хоровими колективами.

Програма концертмейстера, у нашому контексті, базується, насамперед, на вокально-хоровій музиці, піснях шкільного репертуару та дитячій хоровій літературі. Це природно, тому що майбутня діяльність вчителя-музиканта пов'язана з виступами шкільного хору, роботою з солістами та ансамблями різних вікових груп. Разом з тим, вивчення різножанрових творів є важливим фактором професійного зростання концертмейстера, формування його виконавської майстерності. Ефективність роботи забезпечується чіткою системою занять та певною організацією навчального

матеріалу, ґрунтується на принципах поєднання різних видів діяльності та індивідуального розвитку усіх учасників навчального процесу. Творча взаємодія, застосована у системі роботи зі студентами на заняттях з хорового диригування та хорового класу (при здачі держаного іспиту з диригування), сприяє формуванню їх хормейстерських умінь та здійсненні хормейстерської роботи у майбутній професійній діяльності.

Також, варто зазначити, що універсальність професійної діяльності концертмейстера, у дискурсі нашої проблеми, потребує оволодіння комплексом знань, вмінь і навичок теоретичного та практичного спрямування:

1) володіння основами теорії і методики концертмейстерської роботи; 2) освоєння шкільного пісенного матеріалу, вокальних, оперних, хорових творів); 3) акомпанування солістам, хорам, вокальним ансамблям; 4) транспонування акомпанементу у потрібну тональність; 5) швидке, якісне читання та акомпанування з листа; 6) підбір по слуху мелодій та акомпанементу до них.

Проаналізувавши специфічні особливості кожного з учасників творчої взаємодії доцільним є визначення педагогічних принципів для пошуку шляхів оптимального вирішення освітніх завдань. Для нашого дослідження важливі загальні педагогічні принципи, серед яких, принцип систематичного і послідовного навчання, принцип свідомого засвоєння знань, принцип ґрунтового засвоєння знань, принцип доступності навчання, принцип наочності навчання, принцип індивідуального підходу, принцип активності.

Узагальнення досвіду наукових досліджень уможливило визначення сукупності взаємоузгоджених принципів творчої взаємодії педагога, концертмейстера і студента у процесі освоєння вокально-хорових дисциплін:

– принцип послідовного вдосконалення вокально-хорових умінь і навичок, що характеризується розвитком музичних здібностей, освоєнням вокально-технічних прийомів;

– принцип систематичного навчання, що характеризується регулярністю відвідування занять, усвідомленням важливості самостійного опрацювання музичного матеріалу, накопиченням виконавського репертуару від простого до складного;

– принцип цілеспрямованого створення художньо-творчого середовища, що характеризується творчою активністю спільної діяльності, формуванням навичок ансамблевої узгодженості, досягненням співтворчості;

– принцип свідомого накопичення знань, що характеризується вмінням свідомо засвоювати та використовувати вироблені вміння й навички на новому вокально-хоровому матеріалі;

– принцип емоційної стабільності, що відображається в готовності до психологічної підтримки,

співпереживання, розуміння емоційного стану партнера, отримання зауважень та адекватної реакції на них, позитивним налаштуванням на робочий процес;

– принцип комунікативності, що виявляється в створенні специфічних партнерських взаємин, побудованих на вмінні досягати спільної думки у вирішенні питань, взаємоповазі, взаємодопомозі, співробітництві, взаємовпливах у навчальному процесі;

– принцип свідомого аналізу, що характеризується вмінням оцінити власні досягнення і недоліки, намітити шляхи досягнення узгодженого виконання з концертмейстером, виконавської майстерності, професійного розвитку.

Висновки. Узагальнення досвіду наукових досліджень дає змогу констатувати, що у сучасних умовах майбутні учителі музичного мистецтва повинні не тільки досконально оволодіти фаховими знаннями і вміннями, а й оволодіти навичками творчої взаємодії, тобто володіти достатнім рівнем розвитку інтересу до своєї майбутньої професії, комунікативними вміннями, навичками партнерської діяльності, професійної взаємодії у творчому процесі, високим рівнем відповідальності за спільну працю і усвідомленого ставлення до

своїх обов'язків як до учасника творчої співпраці. Використання визначеного комплексу принципів творчої взаємодії педагога, концертмейстера і студента у процесі вивчення вокально-хорових дисциплін, сприятиме формуванню якісних особистісних і професійних компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белінська Т.В., Газінська О.В., Стребкова Д.В., Науменко І.В. Формування художньо-творчої толерантності майбутніх педагогів-музикантів у процесі диригентсько-хорової підготовки. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 85'2022 Серія 5. С. 13-17.

2. Онофрійчук Л.М., Сушкевич Л.В. Компетентісний підхід у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до педагогічної практики в середніх навчальних закладах. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. В.45. 2016. С. 288-292.

3. Теорія і практика акомпанементу: [навчально-методичний посібник до курсу «Концертмейстерський клас» та «Основи праці в студії» для студентів мистецьких спеціальностей] /Уклад.: І.Г. Стотика, Е.А.Власенко, Я.В.Сопіна, О.В.Стотика / Заг. ред Стотики І.Г. Мелітополь: МДПУ, 2018.127 с.